

Interview

Plaatsen waar je anders nooit zou komen: Jack Burgers over veldwerk en sociologische veranderingen

Charlotte Boin

Erasmus Universiteit Rotterdam
charlotteboin@gmail.com

Dank aan John Kroon voor zijn opmerkingen over een vroege versie van dit artikel.

Foto: Joke Hooijmans

Jack Burgers

- Geboren 2 september 1953 te Tilburg
- Studie: Sociologie, aan de Katholieke Hogeschool Tilburg (nu Tilburg University)
- Promotie: 11 maart 1988, aan de Katholieke Universiteit Brabant (nu Tilburg University)
- Benoemd tot hoogleraar: 2001, aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

---

Grappen over dat hij in Oss woont heeft Jack Burgers, emeritus-hoogleraar Grootstedelijke Vraagstukken, al vaak moeten aanhoren. Hij werpt zijn verdediging preventief al aan mijn voeten. Oss mag dan wel geen grote stad zijn, maar het heeft wel degelijk bijgedragen aan grootstedelijke ontwikkelingen – en niet alleen door de beruchte criminaliteit. ‘Chicago aan de Maas’ is de geboorteplaats van belangrijke fabrieken, die later naar Rotterdam zouden verhuizen en Unilever zouden vormen. Ook in Oss ontstaan: Organon, de farmaceut die ‘de pil’ heeft uitgevonden. Het verhaal van die fabriek kent Burgers als geen ander. ‘Met collega Johan Heilbron en onze studenten hebben we daar een paar jaar terug nog een prachtig boek over geschreven.’

Een ‘schizofrene’ studietijd

Burgers omschrijft zijn studententijd als ‘een beetje schizofreen’. Hij bungelde tussen twee werelden. De jongen uit een arbeidersgezin trok nog op met vrienden van vroeger en mengde zich in de collegezaal met studenten. Van beide groepen voelde hij zich niet volledig deel. ‘Mijn vriendjes zagen natuurlijk dat ik helemaal iets anders ging doen, en ik hoorde naar mijn gevoel ook niet bij de meeste studenten die ik aan de universiteit trof. Ik heb dat grappig genoeg altijd wel prettig gevonden. Het is misschien ook wel goed voor een socioloog. Het maakte me meer toeschouwer dan deelnemer.’

In studenten met een migratieachtergrond herkent Burgers een overeenkomst met zijn verleden. Wie een voet in een nieuwe wereld zet, vervreemdt enigszins van de vertrouwde. ‘Dat is de prijs die je betaalt als je opwaarts sociaal mobiel bent: je groeit uit je milieu. Je ouders kunnen nauwelijks uitleggen wat je precies doet, maar ze zijn er toch heel trots op. Volgens mij hebben ouders van buitenlandse afkomst van studenten dat ook: ze zijn ontzettend trots, maar tegelijkertijd raken ze hun kind op een bepaalde manier ook kwijt.’

Toen Burgers in de studiebanken bij sociologie aanschoof, was de studie razend populair. De reden: ‘Het was de tijd van de linkse beweging, en sociologie werd gezien als een linkse wetenschap.’ Veel van zijn activistische studiegenoten waren onaangenaam verrast toen de studie minder politiek bleek dan gehoopt. Burgers had daar geen last van. Hij vond het nog leuker dan hij had verwacht.

Sociologie in dienst van het beleid

Studenten leden destijds niet onder stress om baankansen. ‘Al studeerde je Hebreuws’, iedereen die studeerde, kwam aan een baan. Terugblikkend ziet de hoogleraar dat zijn generatie ‘de gouden tijd’ heeft meegemaakt. ‘Je had een welvarende

---

samenleving. Er was geen oorlog meer. De arbeidersklasse kreeg een auto en een kleuren-tv. Mensen die talent hadden, konden studeren. Als ze er geen geld voor hadden, kregen ze een beurs. Destijds dacht ik dat dit het nieuwe normaal was. Maar achteraf denk ik steeds meer dat die periode uitzonderlijk was.'

Ook Burgers kon na zijn studie meteen aan de bak. Hij begon bij het Instituut voor Arbeidsvraagstukken (IVA), aan wat toen nog de Katholieke Hogeschool Tilburg was. Sociologie vervulde destijds een veel meer instrumentele rol dan nu. Dat zag je ook in de organisatie van het vakgebied. 'Sociologie in die tijd was een spiegelbeeld van de verzorgingsstaat. De afstudeerrichtingen kwamen overeen met de departementen van de overheid.' Sociologen dienden het beleid. 'De overheid was na de oorlog druk bezig woningen te bouwen en de arbeidsmarkt te ordenen. Het probleem was dat de beleidsmakers ver van de mensen afstonden. Sociologen sloegen een brug tussen de samenleving en de overheid.' Representativiteit van een onderzoeksgroep was destijds niet alleen statistisch-technisch van belang, maar had ook een politieke functie: 'Wat voor woning wil de bewoner nou eigenlijk? Dat moesten sociologen dan uitzoeken. Een soort sociaal marketingonderzoek.'

De crisis in de verzorgingsstaat in de jaren tachtig deed de nadruk bij sociologisch onderzoek verschuiven. 'De grote vraagstukken kwamen weer op de agenda. Hoe werd een samenleving eigenlijk bijeengehouden? Wat is de rol van de staat? Het was minder onderzoek doen in dienst van het beleid, meer proberen te begrijpen wat er aan de hand was. Het maakte het interessanter.'

Niches vermijden (en speeltuinen)

Burgers heeft binnen de sociologie 'zoveel mogelijk proberen te doen'. De variatie in onderwerpen, onderzoekstechnieken en publicatievormen hield het werk interessant. 'Het is eigenlijk niet verstandig om je carrière zo op te bouwen. Maar ik ben daarin net een kleuter, ik raak gauw verveeld. Dan wil ik weer naar een ander onderwerp.'

Maar als je tegenwoordig geld binnen wilt halen voor onderzoek, is een niche opzeisen praktisch onvermijdelijk. Beurzen forceren dit. 'Je moet veel expertise op een klein terrein opbouwen, want alleen met veel publicaties over een onderwerp krijg je een beurs. Zo zwem je in een fuik.' Dit vindt Burgers niet altijd gezond. 'Je moet ook buitenstaanders hebben. Die kijken een kwartslag anders naar iets. Veel doorbraken in de wetenschap komen van relatieve buitenstaanders.'

De hoogleraar maakte de invloed van onderzoekbeurzen al vroeg in zijn carrière mee. Een leeftijdsgenoot verhuisde na het afstuderen naar Amerika, waar hij zelf geld voor zijn onderzoek moest binnenhalen. Dat vereiste eerst veel publicaties over één onderwerp. Deze collega, gepromoveerd in ruimtelijke ordening, heeft zich toen helemaal gericht op onderzoek naar speelplaatsen voor kinderen. 'En daar

---

kwam hij nooit meer vanaf, want geld voor andere onderwerpen kreeg hij niet.'

De specialisatie bleek ook in een ander opzicht niet zo opportuun. Na een tijdje werd de betreffende collega door de politie in de gaten gehouden. Door zijn vele observaties op kinderspeelplaatsen dachten ze dat hij een kinderlokker was.

In gevangenissen en bordelen

In de financieringsstructuur van nu had Burgers nooit kunnen meedoen aan het onderzoek dat hij 'veruit het leukst in zijn carrière vond': een meerjarig onderzoek naar illegale vreemdelingen in Nederland, onder leiding van collega Godfried Engbersen. 'In Amerika hadden we dit nooit kunnen doen. Toen we begonnen hadden we daar geen enkele expertise in. We hadden nooit geld gekregen.'

De aanleiding voor het onderzoek was de Bijlmerramp. Een El Al-vliegtuig stortte in 1992 neer op twee flats in deze Amsterdamse wijk. Honderd appartementen werden vernield en tientallen mensen kwamen om het leven. Behalve de doden en gewonden die de ramp had veroorzaakt, openbaarde die ook een nieuwe kwestie: veel van de getroffen flatbewoners bleken niet geregistreerd op de betreffende adressen. Het vraagstuk van illegaal verblijf kwam in Nederland op de politieke agenda te staan. In reactie stelde Engbersen een team samen om zicht te krijgen op de leefwereld van illegale vreemdelingen. Het ambitieuze streven: minimaal 175 interviews afnemen.

Via verschillende kanalen probeerde het team illegalen te bereiken. Zo ging Burgers langs het Rotterdams politiebureau, waar een aantal van hen in afwachting van uitzetting vastzat. 'Die wilden altijd praten', zegt Burgers. 'Ze waren blij dat ze even uit de cel mochten en een sigaretje konden roken.' Die had hij dan ook altijd bij zich.

Op een gegeven moment werd duidelijk dat veel niet geregistreerde vrouwen uit Oost-Europa in de seksindustrie werkten. In dit verband bracht Burgers een bezoek aan OQ, een strip- en seksclub in Rotterdam waar ook illegale prostituees werkten. De eigenaar vond het goed dat hij met de meiden ging praten, dus vroeg Burgers een ervan om een interview. "Ik wil best geïnterviewd worden", zei ze, "maar dan moet u wel gewoon de prijs betalen die ik anders ook zou krijgen!" Zo geschiedde. Na vier of vijf interviews – ieder met een prijskaartje van vijftig gulden – wendde hij zich tot de eigenaar van de club. Of hij een bonnetje mocht, voor de declaratie. 'Die man viel helemaal stil. Na een tijdje zei hij: "Meneer, ik zit al heel lang in deze wereld. Ik heb al veel gek meegemaakt. Maar dat hier iemand om een bonnetje vraagt..."'

Burgers kon trots zijn op het eerste bonnetje ooit uitgereikt in stripclub OQ, maar hij bleek de uitgaven niet te kunnen declareren. Bordeelbezoek was geen geldige declaratiepost, aldus de relevante universitaire bureaucraat. Het onderzoeksteam besloot een kleine kas in te stellen voor dergelijke onvoorziene en niet-declarabele kosten.

Wat je niet in methodeboeken leert

Soms vereist het werven van respondenten wat creativiteit. Zo ook toen het onderzoeksteam besloot werkgevers van illegale vreemdelingen te interviewen. ‘Veel mensen zonder verblijfsvergunning werkten bij tuinders’, vertelt Burgers. ‘Dus wij gingen naar tuinders toe en zeiden: van illegale vreemdelingen horen we vaak dat ze in de tuinbouw werken. “Ja, dat hoor ik ook wel eens”, zei de baas dan. “Maar wij hebben ze niet hoor!” Niemand had ze zogenaamd in dienst.’

Na weken tevergeefs proberen zat het onderzoeksteam met de handen in het haar. Tot Engbersen een idee had. ‘Hij zei: we moeten zorgen dat we mee kunnen gaan als de politie invallen doet om te controleren of er mensen zonder verblijfsvergunning aan het werk zijn.’ Dat werkte ongelooflijk goed. ‘Als iemand betrapt werd, konden de werkgevers het niet meer ontkennen. En ze waren dan ook heel geëmotioneerd. Ze stonden te schuimbekken en dan was het altijd hetzelfde verhaal: “Ja, je hebt natuurlijk lui, die zijn hier illegaal en zitten in de drugshandel, maar dit zijn mensen die werken voor de kost! En wij kunnen verder niemand krijgen, dit is oneerlijk!” Dan zeiden wij: Goh, ja, u heeft wel een punt, maar zouden wij u hier een keer over kunnen interviewen om uw kant van het verhaal te horen?’ Dat was altijd raak. Beladen met paprika’s en komkommers kwam Burgers na zulke interviews soms weer thuis.

Een maand in Amerika, meteen hoogleraar

Uiteindelijk is het team erin geslaagd 175 illegale vreemdelingen te spreken. Dit vergde ‘heel veel gedoe, zoekwerk en vertrouwen winnen’, en duurde vier jaar. Burgers weet: zulk onderzoek zou vandaag niet meer kunnen plaatsvinden. ‘Het is veel te duur. Als je onderzoek moet doen terwijl je gesubsidieerd wordt door NWO, krijg je niet zoveel geld.’ De financiering van onderzoek bepaalt deels welk onderzoek gedaan wordt. ‘Statistische analyse van een bestaand dataset heb je relatief snel gedaan. Maar als je onderzoek voorstelt onder prostituees – ik zeg maar wat – of onder bankdirecteuren... Je moet maar zorgen dat je binnenkomt. Mensen aan de onderkant en aan de bovenkant zijn het moeilijkste te benaderen. Dat vergt tijd en is daarom duur.’ Dus gebeurt het bijna niet meer.

Een andere ontwikkeling die de hoogleraar met lede ogen bekijkt, is de uit de hand gelopen druk om te publiceren. Destijds was dat anders. ‘Toen ik nog student was, had je een tweedeling: je had lui die nooit publiceerden en lui die dat weleens deden. Als je een proefschrift geschreven had, dan werd je meteen professor. En mensen die na hun studie een maandje naar Amerika waren geweest werden bij terugkomst binnengehaald als een vorst en hoogleraar gemaakt. Heel vervelend trouwens, want in elke vergadering gingen die ons vertellen hoe ze dingen in Amerika

---

deden. Maar dat is nu wel anders. Nu is het zo dat als je AIO [PhD-student, CB] bent en je bent niet in Amerika geweest, dan tel je niet mee.'

Nog een gevolg van de publicatiedruk: het verminderde aanzien van onderwijs. 'Onderwijs werd een soort tweederangs activiteit. Dat deden de losers, mensen die niet goed genoeg waren voor onderzoek. Tijdens een sollicitatieprocedure heb ik een collega eens horen zeggen: "Die moeten we niet hebben, we gaan geen onderwijsboer in huis halen." Je zal nooit iemand horen zeggen, da's een onderzoeksboer.'

Burgers vindt die verhouding scheef. 'Als je het hebt over maatschappelijke impact, dan zit mijn maatschappelijke impact volgens mij toch voornamelijk in de mensen die bij mij zijn afgestudeerd. En niet in dat internationale artikel dat honderden keren is aangehaald. Want dat heb ik namelijk ook.'

Schat aan anekdotes

Burgers is met emeritaat. Hij blikt terug op een carrière met veel plezier en ontdekkingen. Onderzoek deed hij altijd in eerste instantie om zijn eigen nieuwsgierigheid te bevredigen. Zijn werk gaf hem de gelegenheid daartoe, in het gezelschap van leuke, slimme collega's. 'Dankzij mijn vak ben ik op plaatsen binnengekomen waar je anders nooit binnenkomt', zegt hij. 'Ik kan tot in het verzorgingshuis talloze anekdotes vertellen van wat ik allemaal niet heb meegemaakt tijdens veldwerk.'

Over de auteur

Charlotte Boin is student Sociology of Culture, Media and the Arts aan de Erasmus Universiteit. Haar onderzoeksinteressen zijn de dynamiek en ervaring van polarisatie. Buiten haar studie schrijft en leest ze graag en werkt ze als onderzoeksassistent.